

TEMA 27. Moralnost človeških dejanj

Ravnanje je moralno dobro,
kadar so svobodne izbire
skladne s človekovim resničnim
dobrim.

5. Dec. 2013

1. Moralnost človeških dejanj

»Človeška dejanja, se pravi svobodno
izbrana na podlagi razsodbe vesti, so
nравno opredeljiva. So dobra ali zla«
(*Katekizem*, 1749). »Delovanje je
nравno dobro, kadar so svobodne
izbire skladne s človekovim

resničnim dobrim in so s tem izraz hotene človekove naravnosti na svoj poslednji cilj, torej na Boga samega.«^[1]»Nравnost človeških dejanj je odvisna:

— od izbranega predmeta;

— od nameravanega cilja ali od namena;

— od okoliščin dejanja.

Predmet, namen in okoliščine so “viri” ali sestavne prvine нравnosti človeških dejanj« (*Katekizem*, 1750).

2. Predmet dejanja

Predmet »je neposredni cilj premišljene izbire, ki daje svoj pečat deju hotenja delujoče osebe.«^[2]

Moralna vrednost človeških dejanj (to, da so dobra ali slaba) je odvisna predvsem od tega, ali je po sodbi razuma predmet ali hoteno dejanje skladno z blagrom človeške osebe.^[3]

Samo če je človeško dejanje dobro po svojem predmetu, je lahko naravnano k poslednjemu cilju.^[4]
—

Nekatera dejanja so *notranje zla*, ker so zla »vedno in že sama po sebi, se pravi, že po samem svojem predmetu, neodvisno od nadaljnjih namenov delujočega in od okoliščin.«^[5]
—

Proporcionalizem in *konsekvencializem* sta zmotni teoriji o pojmu in oblikovanju moralnega predmeta dejanja, in uči, da ga je treba določiti glede na “razmerje” med dobrim in zlim, ki ga delujoči skuša doseči, oz. glede na “posledice”, ki lahko iz tega izhajajo.^[6]
—

3. Namen

V človekovem ravnanju je »cilj tisto prvo, na kar namen meri, in pomeni to, kar subjekt zasleduje v dejanju. Namen je gibanje volje v smeri k

cilju; ozira se na tisto, kar je na koncu delovanja» (*Katekizem*, 1752).^[7]

Dejanje, ki je po svojem predmetu "lahko naravnano" na Boga, »doseže svojo poslednjo in odločilno popolnost, ko ga volja dejansko naravnava k Bogu.«^[8] Namen delujočega subjekta je »bistvena prvina v nraavnem kvalificiranju dejanja» (*Katekizem*, 1752).

Namen se »ne omejuje na usmeritev naših posameznih dejanj, marveč more naravnnavati k istemu cilju mnogotera dejanja; usmeriti more celotno življenje k poslednjemu cilju» (*Katekizem*, 1752).^[9] »Za prav isto dejanje morejo prihajati navdihi tudi iz več namenov» (*prav tam*).

»Ravnanja, ki je samo v sebi nekaj neurejenega, zlega, npr. laž in obrekovanje, dober namen (npr. pomagati bližnjemu) ne naredi za nekaj dobrega ali pravičnega. Namen ne opravičuje sredstev» (*Katekizem*,

1753).^[10]»Z nasprotne strani pa slab namen, ki ga dodamo (npr. nečimrnost), stori, da dejanje, ki samo v sebi more biti dobro (npr. miloščina), postane zlo dejanje (prim. Mt 6,2-4)« (*Katekizem*, 1753).

4. Okoliščine

Okoliščine so »drugotne prvine nramnega dejanja. Okoliščine prispevajo k povečanju ali zmanjšanju nramne dobrosti ali nramne zlobe človeških dejanj (npr. višina vsote pri kraji). Lahko tudi zmanjšajo ali povečajo odgovornost storilca (tako npr. delovati iz strahu pred smrtjo)« (*Katekizem*, 1754). Okoliščine »ne morejo napraviti, da bi dejanje, ki je samo v sebi slabo, postalo dobro ali pravilno« (*prav tam*).

»Moralno dobro dejanje predpostavlja obenem dobrost predmeta, namena in okoliščin« (*Katekizem*, 1755).^[11]

5. Posredno prostovoljna dejanja

»Dejanje more biti posredno prostovoljno, kadar izhaja iz zanemarjenja tistega, kar bi bil človek dolžan poznati ali storiti«
(*Katekizem*, 1736).^[12]

»Učinek more (sme) biti dopuščen, ne da bi bil s strani storilca dejanja hoten, npr. izčrpanost matere ob vzglavju bolnega otroka. Slab učinek se ne prišteva, če ni bil hoten niti kot cilj niti kot sredstvo dejanja; npr. smrt, ki si jo človek nakoplje, ko pomaga komu v nevarnosti. Da se slab učinek prišteva, je potrebno, da ga je bilo mogoče predvidevati in da ima tisti storilec možnost, da se mu izogne npr. v primeru, ko voznik v pijanosti do smrti povozi človeka«
(*Katekizem*, 1737).

Rečemo tudi, da je bil nek učinek povzročen s "posredno voljo", kadar ni bil hoten niti kot cilj niti kot sredstvo za kaj drugega, vendar je

znano, da neizogibno spremlja dejanje, ki ga nekdo hoče storiti.^[13] To je v moralnem življenju pomembno, kajti včasih se zgodi, da imajo nekatera dejanja dva učinka, enega dobrega, drugega slabega, in je lahko dopustno, da jih človek izvrši, da bi dosegel dobri (neposredno hoteni) učinek, čeprav se ni mogoče izogniti slabemu (ki ga torej človek hoče le posredno). Gre za situacije, ki so včasih zelo delikatne in v katerih je razumno vprašati za nasvet koga, ki nam lahko svetuje.

Dejanje je prostovoljno (in se torej prišteva subjektu) *in causa*, kadar ni izbrano samo po sebi, vendar pogosto (*in multis*) sledi neposredno hotenemu ravnanju. Na primer, kdor ustrezno ne varuje pogleda pred obscenimi slikami je odgovoren (ker je to hotel *in causa*) za nered (ki ga ni neposredno izbral) v svoji domišljiji; in kdor se bori za življenje v božji navzočnosti, hoče *in causa* dejanja

ljubezni, ki jih izvršuje na videz nehote.

6. Odgovornost

»Svoboda naredi človeka *odgovornega* za svoja dejanja v tolikšni meri, v kolikršni so prostovoljna« (*Katekizem*, 1734).

Izvajanje svobode vedno nosi s seboj odgovornost pred Bogom: z vsakim svobodnim dejanjem na neki način sprejmemo ali zavrnemo božjo voljo.

»Napredovanje v kreposti, spoznavanje dobrega in askeza povečajo gospodstvo volje nad svojimi dejanji« (*Katekizem*, 1734).

»Prištevnost in odgovornost za kako dejanje morejo zmanjšati ali celo odpraviti nevednost, nepazljivost, nasilje, strah, navade, čezmerna čustva in drugi psihični ali družbeni dejavniki« (*Katekizem*, 1735).

7. Zasluženje

»Izraz “zasluženje” v splošnem pomeni plačilo, ki ga dolguje kaka skupnost ali družba za dejanje katerega od svojih članov, ki se je izkazalo kot dobro ali pa kot hudodelsko, vredno nagrade oziroma kazni. Zasluženje sodi h kreposti pravičnosti, v skladu z načelom enakosti, ki to krepost vodi« (*Katekizem*, 2006).^[14]

Človek sam po sebi nima zasluženja pred Bogom za svoja dobra dejanja (prim. *Katekizem*, 2007). Klub temu pa nam more »posinovljenje (adoptivno sinovstvo) s tem, da nas po milosti stori deležne božje narave na podlagi zastonjske pravičnosti, podeliti resnično zasluženje. V tem je na milosti temelječa pravica, polna pravica ljubezni, ki nas naredi za Kristusove “sodediče” in vredne, da prejmemo obljubljeno dediščino večnega življenja« (*Katekizem*, 2009).

»Človekovo zasluženje pred Bogom v krščanskem življenju izhaja iz tega, da je *Bog svobodno uredil tako, da človeka pridružuje delu svoje milosti*« (Katekizem, 2008).^[16]_____

Francisco Díaz

Osnovna literatura

Katekizem katoliške Cerkve,
1749-1761.

Sv. Janez Pavel II., Okr. *Veritatis splendor* (*Sijaj resnice*), 6. 8. 1993,
71-83.

Priporočeno branje

Sv. Jožefmarija, Homilija *Krščansko spoštovanje osebe in njene svobode*, v *Jezus prihaja mimo*, 67-72.

Copyright © www.si.opusdei.org

.....

[1]Sv. Janez Pavel II., Okr. *Veritatis splendor*, 6. 8. 1993, 72. »Uvodno mladeničevo vprašanje v pogovoru z Jezusom: “Kaj naj dobrega storim, da dosežem večno življenje?” (Mt 19,16) neposredno osvetljuje bistveno povezavo med nravno vrednostjo kakega dejanja in človekovim poslednjim ciljem (...). Jezusov odgovor in napotek k zapovedim tudi odkrivata, da je pot k cilju zaznamovana s spolnjevanjem božjih postav, ki varujejo človeški blagor. Samo z dobrim skladno dejanje more biti pot v večno življenje« (*prav tam*).

[2]Sv. Janez Pavel II., Okr. *Veritatis splendor*, 78. Prim. *Katekizem*, 1751. Da bi ugotovili, kaj je moralni predmet dejanja, »se je treba postaviti na stališče delujoče osebe. Predmet deja hotenja je namreč svobodno izbrano ravnanje. Kolikor je to ravnanje skladno z redom razuma, je vzrok za dobrost volje (...). Napačno je torej pod predmetom

določenega nramnega dejanja razumeti neki proces ali neki dogodek zgolj fizičnega reda, ki naj bi ga vrednotili po tem, da izzoveta določeno stvarno stanje v zunanjem svetu« (*prav tam*). “Fizičnega predmeta” ne smemo zamenjevati z “moralnim predmetom” dejanja (isto fizično dejanje je lahko predmet različnih moralnih dejanj; npr. rezanje s skalpelom je lahko kirurška operacija, ali pa umor).

[3]»Nramnost človeškega dejanja je odvisna predvsem in temeljno od predmeta, ki ga je razumno izbrala premišljena volja« (Sv. Janez Pavel II., Okr. *Veritatis splendor*, 78).

[4]Prim. *prav tam*, 78 in 79.

[5]*Prav tam*, 80; prim. *Katekizem*, 1756. Drugi vaticanski koncil navaja več primerov: vse, kar nasprotuje življenju, »kakor raznovrstni uboji, rodomori, splavi, evtanazija in tudi radovoljni samomor«; vse, kar rani

*neokrnjenost človeške osebe, kot je »pohabljanje, telesno ali duševno mučenje, psihično prisiljevanje«; vse, kar ponižuje človeško dostojanstvo, kakor »življenje v človeka nevrednih razmerah, samovoljno zapiranje, nasilno preseljevanje, suženjstvo, prostitucija, trgovina z ženskami in mladoletniki; tudi sramotne delovne razmere, ko z delavci ravnajo, kakor da so le orodje za dobiček in ne svobodne in odgovorne osebe.« »Vse to in drugo, kar je še temu podobno, je v resnici sramota; in ko okužuje človeško kulturo, omadežuje bolj tiste, ki se tako vedejo, kakor tiste, ki trpe krivico; hkrati pa kar najhuje nasprotuje Stvarnikovi časti« (II. vatikanski koncil, Konst. *Gaudium et spes*, 27).*

Bl. Pavel VI. je glede kontraceptivnega ravnanja učil, da nikdar ni dopustno, »da se volja odloči za nekaj, kar samo v sebi nasprotuje nraavnemu redu in je torej

nevredno človeške osebe, četudi se to zgodi z namenom, da se brani ali pospešuje blaginja posameznika, družine ali družbe» (Bl. Pavel VI., Okr. *Humanae vitae*, 25. 7. 1968, 14).

[6]Te teorije ne trdijo, da “je dopustno delati zlo, da bi dosegli dobro”, temveč to, da ni mogoče reči, da so nekatera ravnanja vedno zla, saj naj bi bilo v vsakem primeru odvisno od “razmerja” med dobrim in zlim, oz. od “posledic” (prim. Sv. Janez Pavel II., Okr. *Veritatis splendor*, 75).

Proporcionalist, na primer, ne bi zagovarjal, da “je dovoljeno nekoga ogoljufati za dosego dobrega cilja”, ampak bi preučil, ali je ali ni to dejanje goljufija (ali je ta “objektivna izbira” sploh goljufija ali ne), pri čemer bi upošteval vse okoliščine in namen. Nazadnje bi lahko rekel, da nekaj ni goljufija, medtem ko v

resnici je, in bi lahko opravičil to dejanje (ali pa katerokoli drugo).

[7]Moralni predmet se nanaša na *to*, *kar* hoče volja doseči s konkretnim dejanjem (na primer: ubiti človeka, izročiti revnemu nekaj drobiža), medtem ko se namen navezuje na vprašanje, *zakaj* to hoče (na primer: zato, da bi podedoval premoženje, zato da bi se pokazal pred drugimi ali zato, da bi revnemu pomagal).

[8]Sv. Janez Pavel II., Okr. *Veritatis splendor*, 78.

[9]Na primer, usluga, ki jo nekomu storimo, ima za namen pomagati bližnjemu, istočasno pa se lahko navdihuje v božji ljubezni, kot poslednjem cilju vseh naših dejanj, ali pa se lahko opravi iz lastnega interesa oz. v zadostitev nečimrnosti (prim. *Katekizem*, 1752).

[10]»Pogosto se zgodi, da človek deluje z dobrim namenom, vendar

brez duhovne koristi, ker manjka dobra volja. Na primer, nekdo krade, da bi pomagal revnim: v tem primeru je sicer namen dober, vendar manjka pravilnost volje, ker so dejanja slaba. Skratka, dober namen ne daje pooblastila za nobeno slabo dejanje. "Ali naj bi počenjali zlo, da bi iz tega prišlo dobro, kakor nam obrekljivo podtikajo nekateri? Obsodba takih je pravična" (*Rim 3,8*)« (Sv. Tomaž Akvinski, *In duo praecepta caritatis: Opuscula theologica*, II, 1168).

[11]Se pravi, zato, da bi bilo svobodno dejanje naravnano na resnični poslednji cilj, je potrebno:

a) da ima samo v sebi možnost biti naravnano na cilj: to je objektivna dobrost (glede na *predmet*) moralnega dejanja;

b) da je lahko naravnano na cilj v *okolščinah* kraja, časa itd., v katerih je izvršeno;

c) da ga volja subjekta dejansko naravna na resnični poslednji cilj: to je subjektivna dobrost (zaradi *namena*).

[12]»Npr. nesreča zaradi nepoznavanja cestnih predpisov« (*Katekizem*, 1736). Lahko rečemo, da s — prostovoljnim in krivdnim — nepoznavanjem temeljnih pravil prometa človek posredno hoče posledice tega nepoznavanja.

[13]Na primer, ko nekdo vzame tableto, da bi ozdravel od nahoda vedoč, da ga bo tudi nekoliko uspavala, tedaj neposredno hoče ozdraveti od nahoda, posredno pa hoče uspavanje. Pravzaprav, ne govorimo, da posredne učinke nekega dejanja “hočemo”, temveč da jih toleriramo ali dopuščamo kot nekaj neizogibno povezanega s tem, kar je treba storiti.

[14]*Krivda* pa je, posledično, odgovornost, ki jo pred Bogom

prevzamemo nase, ko grešimo, in si s tem zaslužimo kazen.

[15]Prim. Tridentinski koncil, DS 1546.

[16]Ko kristjan dela dobro, je »očetovsko delovanje Boga s svojimi pobudami prvenstveno in svobodna človekova dejavnost v svojem sodelovanju drugotna, tako da moramo zasluženja za dobra dela pripisovati najprej božji milosti, nato verniku« (*prav tam*).